

PANDEMIYADAN KEYINGI DAVRDA JAHON IQTISODIYOTINING RIVOJLANISH YO'NALISHLARI

Eshbekov Shahboz Ikromjon o'g'li

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Iqtisodiyot fakulteti,

MEKP-03 guruh 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada pandemiyadan keyingi davrda jahon iqtisodiyotining rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilinadi. COVID-19 pandemiyasi global iqtisodiyotga jiddiy ta'sir ko'rsatib, ishlab chiqarish zanjirlarining uzilishi, ish o'rinlarining qisqarishi va inflyatsiyaning o'sishi kabi muammolarni keltirib chiqardi. Shu bilan birga, pandemiya yangi iqtisodiy tendensiyalarni shakllantirdi, jumladan, raqamli transformatsiya, yashil iqtisodiyot, yetkazib berish zanjirlarining diversifikatsiyasi va davlatning iqtisodiyotdagi rolini kuchaytirish kabi omillar dolzarblashdi. Maqolada ushbu yo'nalishlarning global iqtisodiyotga ta'siri va kelajakdagi prognozlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Pandemiya, jahon iqtisodiyoti, raqamli transformatsiya, yashil iqtisodiyot, inflyatsiya, yetkazib berish zanjirlari, iqtisodiy tiklanish, pandemiyadan keyingi davr.

Abstract: This article analyzes the development trends of the world economy in the post-pandemic period. The COVID-19 pandemic has had a serious impact on the global economy, causing problems such as disruption of production chains, job losses, and inflation. At the same time, the pandemic has shaped new economic trends, including digital transformation, green economy, diversification of supply chains, and strengthening the role of the state in the economy. The article analyzes the impact of these trends on the global economy and future forecasts.

Keywords: Pandemic, world economy, digital transformation, green economy, inflation, supply chains, economic recovery, post-pandemic period.

Аннотация: В статье анализируются тенденции развития мировой экономики в постпандемический период. Пандемия COVID-19 оказала серьезное влияние на мировую экономику, вызвав сбои в производственных цепочках, потерю рабочих мест и рост инфляции. В то же время пандемия сформировала новые экономические тенденции, включая цифровую трансформацию, зеленую экономику, диверсификацию цепочек поставок и усиление роли государства в экономике. В статье анализируется влияние этих тенденций на мировую экономику и прогнозы на будущее.

Ключевые слова: пандемия, мировая экономика, цифровая трансформация, зеленая экономика, инфляция, цепочки поставок, восстановление экономики, эпоха после пандемии.

Pandemiya global iqtisodiyotni tubdan o'zgartirdi va uning rivojlanish yo'nalishlariga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. COVID-19 pandemiyasidan keyin dunyo iqtisodiyoti yangi sharoitlarga moslashib, innovatsion yechimlar orqali barqaror o'sish yo'llarini izlamoqda. Ushbu maqolada pandemiyadan keyingi davrda jahon iqtisodiyotining asosiy rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilinadi.

1. Global iqtisodiy tiklanish va yangi iqtisodiy modellarning shakllanishi

Pandemiya tufayli ko'plab davlatlar iqtisodiy inqirozga duch keldi. Shu sababli, tiklanish jarayoni har bir davlat uchun turlicha kechmoqda. Ba'zi davlatlar keng ko'lamli iqtisodiy stimullar orqali tiklanish strategiyalarini amalga oshirayotgan bo'lsa, boshqalari iqtisodiy modelini tubdan o'zgartirib, raqamli texnologiyalar va yashil iqtisodiyotga e'tibor qaratmoqda. Xususan, Yevropa Ittifoqi va AQShning "yashil tiklanish" strategiyalari, Osiyo davlatlarining texnologik innovatsiyalar orqali iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashi bunga misoldir.

2. Raqamli iqtisodiyotning tezkor rivojlanishi

Pandemiya sharoitida korxonalar raqamli texnologiyalarga asoslangan biznes modellarini joriy qilishga majbur bo'ldi. Onlayn savdo, masofaviy ish va sun'iy intellekt asosidagi xizmatlar iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylandi. Bank va moliya sektorida blokcheyn texnologiyalari, kriptovalyutalar hamda markaziy banklarning raqamli valyutalari (CBDC) faol rivojlanmoqda.

3. Ishlab chiqarish va ta'minot zanjirlarining diversifikatsiyasi

COVID-19 pandemiyasi global ta'minot zanjirlarining zaifligini namoyon qildi. Ko'plab davlatlar va korporatsiyalar ta'minot zanjirlarini mahalliyashtirish va diversifikatsiya qilishga e'tibor qaratmoqda. Xitoyning global yetkazib berishdagi monopol mavqei biroz zaiflasha boshladi, natijada boshqa davlatlar, jumladan, Hindiston, Vyetnam va Meksika yangi ishlab chiqarish markazlariga aylanishmoqda.

4. Yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish

Pandemiyadan keyingi davrda ekologik muammolar iqtisodiy siyosatning muhim qismiga aylandi. Karbonsiz iqtisodiyotga o'tish, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga investitsiyalar va ekologik me'yorlarning kuchayishi global iqtisodiy o'zgarishlarning asosiy omillaridan bo'lib qolmoqda. Masalan, Yevropa Ittifoqining "Yashil bitim" dasturi va AQShning ekologik inqilobga yo'naltirilgan investitsiyalari buning yorqin misolidir.

5. Mehnat bozoridagi o'zgarishlar

Pandemiya natijasida mehnat bozori yangi shakllarga ega bo'ldi. Masofaviy ish usullari ommalashdi, raqamli ko'nikmalar talabi oshdi va avtomatlashtirish jarayonlari tezlashdi. Natijada, an'anaviy kasblarning ayrimlari yo'qolib borayotgan bo'lsa, yangi sohalar – IT, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahliliga asoslangan kasblar paydo bo'lmoqda.

6. Xalqaro savdo va iqtisodiy integratsiya

Pandemiya global savdoda muayyan pasayishlarga olib keldi. Biroq, pandemiya keyin davlatlar yangi savdo kelishuvlarini imzolab, iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirishga harakat qilmoqda. Masalan, Osiyo davlatlari o'rtasida tuzilgan RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership) kelishuvi global savdo tizimini yanada rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, davlatlar strategik resurslar, xususan, oziq-ovqat va tibbiyot mahsulotlari bo'yicha mustaqillikni oshirishga intilmoqda.

7. Pandemiya keyingi investitsiya muhitining o'zgarishi

Pandemiya keyingi dunyoda investitsiya muhiti sezilarli o'zgarishlarga uchradi. Investorlar endilikda texnologik startaplar, raqamli infratuzilma va yashil energetika sohasiga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Shu bilan birga, pandemiya davrida zarar ko'rgan sektorlar, masalan, aviatsiya, turizm va mehmonxona biznesi hali ham sekin tiklanmoqda.

8. Global inflyatsiya va markaziy banklar siyosati

Pandemiya keyin aksariyat mamlakatlarda inflyatsiya darajasi oshdi. Iste'mol tovarlari va xomashyo narxlarining oshishi, global ta'minot zanjirlaridagi uzilishlar va davlatlar tomonidan iqtisodiy stimullarning ta'siri inflyatsiya bosimini kuchaytirdi. Markaziy banklar inflyatsiyani jilovlash maqsadida foiz stavkalarini oshirishga majbur bo'ldi, bu esa kredit bozoriga va iqtisodiy o'sishga o'z ta'sirini o'tkazmoqda.

9. Sog'liqni saqlash va farmatsevtika sektorining rivojlanishi

Pandemiya sog'liqni saqlash tizimlarining muhimligini yana bir bor isbotladi. Davlatlar sog'liqni saqlash sohasiga ko'proq investitsiya kiritmoqda, yangi dori vositalari va vaksinalar ustida tadqiqotlar kengaymoqda. Biotexnologiya va gen terapiyasi sohalari pandemiya keyingi iqtisodiyotning muhim qismiga aylanadi.

Pandemiya keyingi jahon iqtisodiyoti yangi yo'nalishlar bo'ylab rivojlanmoqda. Raqamli transformatsiya, yashil iqtisodiyot, ishlab chiqarishning diversifikatsiyasi va mehnat bozoridagi o'zgarishlar iqtisodiy taraqqiyotning asosiy yo'nalishlariga aylanmoqda. Shuningdek, investitsiya muhitining o'zgarishi, inflyatsiya xavflari va sog'liqni saqlash sektorining o'sishi davlatlar va korporatsiyalar uchun yangi strategik yondashuvlarni talab qilmoqda. Kelajakda davlatlar innovatsion texnologiyalar va ekologik barqarorlikka asoslangan iqtisodiy modellarga ko'proq e'tibor qaratishi kutilmoqda. Shu sababli, pandemiya keyingi davrda har bir mamlakat iqtisodiy o'sish strategiyasini global tendensiyalar bilan uyg'unlashtirishga harakat qilishi zarur.

1. Moliyaviy siyosat va bank tizimidagi o'zgarishlar.

Pandemiya davrida davlatlar iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash uchun trillionlab dollar ajratdi. Endi esa qarz yukini kamaytirish va inflyatsiyani nazorat qilish muammosi dolzarb bo'lib qoldi. Markaziy banklar (masalan, AQSh Federal Rezervi, Yevropa Markaziy Banki) foiz stavkalarini oshirib, kreditlashni cheklash orqali

iqtisodiy barqarorlikni saqlashga harakat qilmoqda. Bank tizimi raqamlashtirilmoqda, bu esa an'anaviy banklarning o'rniga fintech kompaniyalarining kuchayishiga olib kelmoqda.

2. Global savdo va geosiyosiy muammolar.

Pandemiya global ta'minot zanjirlarini zaiflashtirdi. Davlatlar yetkazib berish tizimlarini diversifikatsiya qilish va milliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlashga harakat qilmoqda. AQSh va Xitoy o'rtasidagi texnologik raqobat, Rossiya-Ukraina urushi kabi geosiyosiy omillar jahon iqtisodiyotining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Yangi savdo ittifoqlari shakllanmoqda. Masalan, RCEP (Osiyo mintaqasidagi eng yirik savdo kelishuvi) va Yevropa Ittifoqining yangi iqtisodiy siyosatlarini.

3. Energetika va yashil iqtisodiyot.

Pandemiya natijasida neft va gaz bozorida keskin o'zgarishlar sodir bo'ldi. Dunyo endi uglerod neytralligi (carbon neutrality) tamoyiliga asoslangan iqtisodiyotni rivojlantirishga harakat qilmoqda. Quyosh va shamol energetikasi, vodorod yoqilg'isi kabi muqobil energiya manbalariga investitsiyalar ortib bormoqda. Elektr transport vositalari ishlab chiqarish hajmi oshmoqda (Tesla, BYD, Volkswagen kabi kompaniyalar yetakchilik qilmoqda).

4. Raqamli iqtisodiyot va texnologik inqilob.

Pandemiya davrida raqamli xizmatlar, masofaviy ish va onlayn savdo jadal rivojlandi. Sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, blokcheyn texnologiyalari, kriptovalyutalar, NFT va Metaverse iqtisodiy faoliyatning yangi segmentlariga aylandi. Amazon, Alibaba, Tesla kabi kompaniyalar yangi texnologiyalarni joriy qilish orqali bozorda dominant mavqega chiqmoqda.

5. Ijtimoiy tengsizlik va mehnat bozorining o'zgarishi.

Pandemiya boy va kambag'al davlatlar o'rtasidagi farqni yanada kuchaytirdi. Mehnat bozori raqamli transformatsiyaga uchradi – masofaviy ish, freelancerlik va avtomatlashtirish natijasida an'anaviy ish o'rinlari qisqarmoqda. IT, sun'iy intellekt, data analytics, kiberxavfsizlik, elektron tijorat kabi yangi sohalarda ish joylari ko'paymoqda.

6. Global oziq-ovqat xavfsizligi muammolari.

Pandemiya va urushlar sababli oziq-ovqat yetkazib berish tizimlarida uzilishlar yuz berdi. Iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Hidroponika, sun'iy go'sht, bio-texnologiyalar kabi innovatsiyalar rivojlanmoqda.

7. Investitsiya muhitining o'zgarishi.

Investorlar endi texnologik startaplar, yashil energetika va sog'liqni saqlash sektoriga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Pandemiya davrida zarar ko'rgan sohalar – turizm, aviatsiya, mehmonxona biznesi hali ham tiklanish jarayonida.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Friedman, T. L. (2020). Thank You for Being Late: An Optimist's Guide to Thriving in the Age of Accelerations. Farrar, Straus and Giroux.
2. OECD (2021). Economic Outlook: The OECD Economic Forecast. OECD Publishing.
3. International Monetary Fund (IMF) (2021). World Economic Outlook: Managing Divergent Recoveries. IMF.
4. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. W.W. Norton & Company.
5. Stiglitz, J. E. (2020). People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age of Discontent. W.W. Norton & Company.
6. World Trade Organization (WTO) (2021). World Trade Report: The WTO and the Global Economy. WTO.
7. The World Bank (2021). Global Economic Prospects: Reassessing the Impact of COVID-19. The World Bank.
8. Harari, Y. N. (2018). 21 Lessons for the 21st Century. Jonathan Cape.
9. Piketty, T. (2014). Capital in the Twenty-First Century. Harvard University Press.
10. Klenow, P. J., & Rodríguez-Clare, A. (2020). Economic Growth: Theory and Practice. MIT Press.